

Përbërja e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve në Kosovë nga Perspektiva e Standardeve Ndërkombëtare dhe Krahasuese në Rajon

Janar 2023

Grupi për Studime Juridike dhe Politike

është një organizatë e pavarur,
jopartiake dhe jofitimprurëse e
politikave publike me seli në Prishtinë,
Kosovë.

Misioni ynë është kryerja e kërkime të
besueshme të politikave në fushat e
politikës, ligjit dhe ekonomisë.

legalpoliticalstudies.org

Analizë Politikash 01/2023

PËRBËRJA E KOMISIONIT QENDROR TË ZGJEDHEVE NË KOSOVË NGA PERSPEKTIVËN E STANDARDEVE NDËRKOMBËTARE DHE KRAHASUESE NË RAJON

Autore: Barbara Matias

Janar 2023

© Grupi për Studime Juridike dhe Politike, Janar 2023.

Opinionet e shprehura në këtë dokument nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht ato të donatorëve të Grupit për Studime Juridike dhe Politike, stafit, bashkëpunëtorëve ose Bordit të tyre. Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Asnjë pjesë e këtij publikimi nuk mund të riprodhohet ose transmetohet në asnjë formë ose me çfarëdo mënyre pa leje. Për kërkesa të tilla kontaktoni zyrën administrative të Grupit për Studime Juridike dhe Politike.

Grupi për Studime Juridike dhe Politike
Rr. "Rexhep Luci" 16/1
Prishtine 10 000, Kosovo
Website: www.legalpoliticalstudies.org
E-mail: office@legalpoliticalstudies.org
Tel/fax.: +381 38 234 456

*Bashkëpunëto e Jashtme për Hulumtim, Grupi për Studime Juridike dhe Politike

Kjo Analizë e Politikave është publikuar në kuadër të projektit të titulluar: “Rritja e transparencës dhe integritetit të partive politike në Kosovë: Me fokus në zbatimin e Ligjit për Financimin e Partive politike dhe reformën zgjedhore”, financuar nga National Endowment for Democracy – NED.

Përbërja e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve në Kosovë nga Perspektiva e Standardeve Ndërkombëtare dhe Atyre Krahasuese në Rajon

HYRJE

Në çdo vend, Komisioni Qendror i Zgjedhjeve është një organ i pavarur përgjegjës për organizimin dhe administrimin e zgjedhjeve, në nivel nacional dhe lokal. Ky grup i caktuar ekspertësh përcaktohet për të siguruar integritet dhe pjesëmarrje gjithëpërfshirëse të proceseve zgjedhore si dhe të forcojë kapacitetet e organeve të menaxhimit të zgjedhjeve dhe administratës publike. Roli i Komisionit Qendror të Zgjedhjeve për një demokraci funksionale nuk duhet nënvlerësuar.

Si një e ashtuquajtur demokraci e sapolindur në Evropë, Republika e Kosovës është një republikë demokratike shumëpartiake, parlamentare dhe përfaqësuese. Që nga pavarësia e tij në vitin 2008, vendi ka ndërmarrë shumë ndryshime në sistemin zgjedhor, të cilat sigurisht e përmirësojnë procesin, por edhe e bëjnë atë të paqëndrueshëm. Reformat e sistemit zgjedhor janë thelbësore për stabilitetin demokratik të një vendi dhe, për këtë arsye, duhet të jenë të mirëstrukturuara, të ekzekutuara dhe të informuara. Siç qëndrojnë gjërat, reforma zgjedhore në Kosovë është thirrur nga aktorët ndërkombëtarë të shoqërisë civile, si dhe nga vetë Komisioni Qendror i Zgjedhjeve. Në këtë analizë të politikave, shtjellojmë në mënyrë të veçantë një element të reformës së re zgjedhore në Kosovë e cila shihet në horizont - përbërjen e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve.

Analiza fillon me paraqitjen e kornizës legislative kosovare për themelimin e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve si institucion i pavarur dhe i përhershëm në vend, dhe strukturën e tij. Më pas vazhdon me paraqitjen e standardeve ndërkombëtare të promovuara nga Komisioni i Venecias i Këshillit të Evropës dhe Zyra e OSBE-së për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (ZIDDNj) mbi atë se si duhet të duket një Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në një demokraci liberale. Prandaj, ky punim fokusohet vetëm në elementin strukturor, duke krahasuar përbërjen e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve në Kosovë me atë të vendeve të tjera fqinje në rajon, dhe standardet ndërkombëtare, dhe jo në krahasime informative për mandatin apo kompetencat e secilit akter të këtij organi. Analiza e Politikave përfundon me disa rekomandime të nxjerra nga kjo krahasueshmëri strukturore, si dhe çfarë mund të përmirësohet veçanërisht në rastin e Republikës së Kosovës

I. KOMISIONI QENDROR I ZGJEDHJEVE NË KOSOVË

Neni 139 i Kushtetutës së Kosovës parasheh themelimin e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve (KQZ), organ i përhershëm i pavarur përgjegjës për organizimin dhe zbatimin e zgjedhjeve në Kosovë. KQZ-ja është krijuar për të siguruar që procesi zgjedhor rregullohet sipas rregullave të miratuara zgjedhore dhe për të monitoruar procesin zgjedhor në funksion të përmbushjes së standardeve ndërkombëtare. Kushtetuta, dokumenti suprem ligjor i vendit, përcakton më tej përbërjen e KQZ-së, ndërsa përgjegjësitë dhe funksionimi i këtij organi përcaktohen në Ligjin për Zgjedhjet e Përgjithshme.

Në kuadër të përcaktimit institucional të modelit zgjedhor të përfaqësimit proporcional të Kosovës, niveli kryesor i menaxhimit të zgjedhjeve është pikërisht Komisioni Qendror i Zgjedhjeve. Sipas Kushtetutës, **KQZ përbëhet nga 11 anëtarë**, duke përfshirë edhe Kryesuesin që emërohet nga Presidenti/ja i/e Republikës së Kosovës ¹. Kryesuesi/ja zgjidhet nga radhët e

¹ Kushtetuta e Kosovës e vitit 2008 me amendamente deri në vitin 2016, neni 84, shikuar më 5 janar 2023, online nëpërmjet https://www.constituteproject.org/constitution/Kosovo_2016.pdf?lang=en.

gjqtarëve të Gjykatës Supreme dhe ka një mandat që zgjat 7 vjet nga data e emërimit. Kryetar aktual i KQZ-së është z. Kreshnik Radoniqi, i cili është emëruar më 14 qershor 2022, nga Presidentja Vjosa Osmani². Nga 10 anëtarët e tjerë të mbetur, gjashtë duhet të përfaqësojnë gjashtë partitë më të mëdha politike të përfaqësuara në Kuvend, dhe katër janë të rezervuar për grupet pakicë në Kosovë, që do të thotë se kandidatura dhe emërimi i tyre eventual duhet të rezultojë nga një nominim brenda partisë së tyre. Në mesin e katër anëtarëve të rezervuar për komunitetet më të vogla, njëri duhet t'i përkasë komunitetit serb të Kosovës.

Procedura për emërimin e anëtarëve të KQZ-së, parashikohet në nenin 16 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, LIGJI NR. 03/L-073³. Ndërsa Kryetari i KQZ-së “do të shërbejë për jo më shumë se 2 mandate radhazi; Anëtarët e KQZ-së shërbejnë për jo më shumë se 3 mandate radhazi”⁴. Që dikush të jetë anëtar i KQZ-së nuk duhet⁵: tashmë të jetë anëtar i kuvendit nacional ose komunal, të jetë i gatshëm për një post të zgjedhur publik brenda ose jashtë vendit, të ketë post të lartë publik ose të lartë në parti politike, të jetë anëtar i Forcave të Sigurisë së Kosovës, në një forcë policore, ose një OJQ që monitoron zgjedhjet, ka vuajtur një dënim gjyqësor (përfshirë gjykatat ndërkombëtare në Hagë), ose nuk ka të drejtë të votojë në Kosovë. Nëse mbarimi i mandatit bie 90 ditë ose më pak para zgjedhjeve ose pas certifikimit të rezultateve të zgjedhjeve, ai “zgjatet automatikisht deri në 90 ditë pas certifikimit të rezultateve të zgjedhjeve”⁶. Në anën tjetër, një mandat mund të ndërpritet në mënyrë të jashtëzakonshme nga Presidenti/ja i/e Kosovës nëse e kërkojnë kushtet (si për shembull nëse anëtari/ja dënohet për vepër penale ose rrezikon integritetin e KQZ-së)⁷.

Puna e KQZ-së asistohet nga një **Sekretariat**, duke përfshirë Zyrën për Regjistrimin, Certifikimin dhe Kontrollin Financiar të Subjekteve Politike (ZRCKFSP, ose Zyra). Ekzistenca e tij është e përcaktuar në nenin 11.1 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme LIGJI NR. 03/L-073. Zyra është “përgjegjëse për mbajtjen e regjistrimit të subjekteve politike, certifikimin e të gjitha subjekteve politike që do të përfshihen në fletëvotim, akreditimin e të gjithë vëzhguesve të zgjedhjeve, kufizimin e shpenzimeve të fushatës dhe kontrollin financiar të subjekteve politike”⁸. Për sa i përket ekzekutimit të mandatit të saj për organizimin e zgjedhjeve në vend, KQZ-ja ka mbikëqyrur, për shembull, Zgjedhjet e Kuvendit të Kosovës, duke përfshirë edhe zgjedhjet e parakohshme (siç ka qenë rasti në vitin 2021, 2019, 2017, 2014 dhe 2010), si dhe Zgjedhje Lokale (qofshin zgjedhje për Kuvendin Komunal apo Zgjedhje për Kryetar Komune)⁹. Së fundi,

² Komisioni Qendror i Zgjedhjeve të Kosovës, “Kreshnik Radoniqi”, shikuar më 6 janar 2023, online nëpërmjet <https://kqz-ks.org/an/portfolio-items/kreshnik-radoniqi/>.

³ Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës: VITI III / NR. 31 / 15 QERSHOR 2008, Neni 16, shikuar më 5 janar 2023, online nëpërmjet https://kqz-ks.org/wp-content/uploads/2017/12/LAW_NO_03_L-073_ON_GENERAL_ELECTIONS_IN_THE_REPUBLIC_OF_KOSOVO.txt.

⁴ Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës: VITI III / NR. 31 / 15 QERSHOR 2008, neni 61 (b) dhe (c).

⁵ Po aty, neni 61.8.

⁶ Po aty, neni 61(e).

⁷ Po aty, neni 61.5.

⁸ Komisioni Qendror i Zgjedhjeve të Kosovës, “Zyra për Regjistrimin, Certifikimin dhe Kontrollin Financiar të Subjekteve Politike”, shikuar më 6 janar 2023, online nëpërmjet <https://kqz-ks.org/an/office-for-pprc/>.

⁹ Komisioni Qendror i Zgjedhjeve të Kosovës, “ZGJEDHJET E KUVENDIT TË KOSOVËS”, shikuar më 6 janar 2023, online nëpërmjet <https://kqz-ks.org/an/kosovo-assembly-elections/#>.

për rregullsinë e mbledhjeve, në vitin 2022 KQZ ka mbajtur gjithsej 44 mbledhje, 84 në vitin 2021, 40 në 2020, 9 në 2019, 8 në 2018 dhe 72 në 2017¹⁰.

Në tërësi mund të argumentohet se përbërja e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve në Kosovë **nuk është më e përshtatshme për të siguruar një mekanizëm të shëndoshë për mbikëqyrjen e zgjedhjeve**, përkatësisht në një mënyrë që mund të gjejë një rrugë për të përfaqësuar të gjitha partitë ekzistuese. Për më tepër, ajo nuk ka garanci për përfaqësimin gjinor dhe as për mbikëqyrje të shëndoshë të proceseve të emërimit të 11 anëtarëve dhe kryetarit/es së KQZ-së. Për më tepër, gjithashtu nuk duket të jetë më i përshtatshmi për të ekzekutuar në mënyrë efektive mandatin e tij pa ndërhyrjen e partive politike – në fund të fundit, ai është një organ i përbërë nga anëtarë partizan. Një element i punimeve të Komisionit Qendror të Zgjedhjeve që po ashtu është shumë i përmendur është edhe mungesa e pavarësisë së Zyrës. Në të vërtetë, për rolin mbikëqyrës mbi zgjedhjet dhe politikën partiake, çdo reformë e ardhshme duhet të përfshijë forcimin e organeve transparente dhe të pavarura që rregullojnë ciklet zgjedhore – veçanërisht, është sugjeruar që Zyra e Regjistrimit të Partive Politike duhet të përforcohet në burimet, kapacitetet dhe integritetin e stafit të saj¹¹. Kjo për të trajtuar në mënyrë adekuate sfidat që dëmtojnë sistemin zgjedhor kosovar (d.m.th., vendimmarrja joformale midis anëtarëve të lartë ose të profilit të lartë të partisë).

Republika e Kosovës aktualisht është në proces të **ndërmarrjes së një reforme të rëndësishme zgjedhore**. Në fakt, një thirrje për reformën zgjedhore ka qenë në axhendën politike deri më tani që në zgjedhjet e përgjithshme të vitit 2010, me komisione ad hoc të ngritura për këtë arsye, të paaftë për të dhënë ende rezultate konkrete. Zgjedhjet e fundit legislative ose parlamentare kombëtare u mbajtën në shkurt 2021, të cilat çuan në fitoren e kryetarit aktual të Vetëvendosjes, z. Albin Kurti që nga marsi 2021. Raporti vjetor i Komisionit Evropian për Kosovën për vitin 2021 theksoi se “në përgjithësi, **zgjedhjet** legislative të shkurtit 2021 ishin të mirëadministruara, transparente dhe konkurruese, pavarësisht disa mangësive. Procesi zgjedhor i Kosovës mbetet në nevojë për fuqizim gjithëpërfshirës për të adresuar dobësitë e kahershme gjatë gjithë ciklit zgjedhor”¹². Reforma aktuale është kërkuar dhe rekomanduar prej disa kohësh nga Bashkimi Evropian (BE), siç është mandatuar nga 23 rekomandimet e Misionit të Vëzhgimit të Zgjedhjeve të BE-së 2021 dhe së fundmi është monitoruar nga **Misioni Përcjellës i Zgjedhjeve i BE-së (MPZ)**, si një mjet për të diskutuar mënyrat për të arritur përparim të mëtijshëm në reformën zgjedhore. Si tema kryesore me interes për t'u trajtuar në kuadër të reformës zgjedhore janë cilësuar: financimi i fushatës zgjedhore dhe rishikimi i rregulloreve të Komisionit Qendror të Zgjedhjeve¹³. Gjatë gjithë nëntorit 2022, MPZ u takua me përfaqësues të Komisionit Ad Hoc të Kuvendit për Reformën Zgjedhore, Komisionin Qendror të Zgjedhjeve, Panelin Zgjedhor për Ankesa dhe Parashtrësia, Komisionin e Pavarur për Media, partitë politike, organizatat e shoqërisë civile dhe komunitetin ndërkombëtar¹⁴.

¹⁰ Komisioni Qendror i Zgjedhjeve të Kosovës, “Takimet e KQZ-së 2022”, shikuar më 6 janar 2023, online nëpërmjet <https://kqz-ks.org/an/cec-meetings-2022/>.

¹¹ KIPRED-CeMI, “Sistemi zgjedhor dhe partiak – Një perspektivë e zhvillimit të demokracisë së brendshme partiake”, pa datë, fq. 29.

¹² Komisioni Evropian, “Gjetjet kryesore të Raportit të vitit 2021 për Kosovën”, 19 tetor 2021, online nëpërmjet https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_5278.

¹³ Zyra Evropiane në Kosovë, “BE-ja mirëpret reformën e vazhdueshme zgjedhore dhe inkurajon ligjvënësit që të hartojnë dhe miratojnë ndryshime në ligjet përkatëse në mënyrë gjithëpërfshirëse”, 2 dhjetor 2022, shikuar online nëpërmjet <https://www.eeas.europa.eu/delegations/kosovo/eu-welcomes-ongoing-electoral-reform-and-encourages-legislators-draft-and-adopt-en>.

¹⁴ Po aty.

Megjithatë, BE-ja nuk është i vetmi aktor ndërkombëtar që shtyn që Kosova të përmirësojë rregulloret e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve. Gjithashtu, Komisioni i Venecias i Këshillit të Evropës dhe Zyra e OSBE-së për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut kanë nxjerrë zyrtarisht vendime të përbashkëta, opinione ose kode të publikuara ose manuale të praktikave të mira për çështjet zgjedhore për të ndihmuar vendet të ndërtojnë sistemin e tyre zgjedhor dhe ta bëjnë atë më të fortë. Në fund të fundit, ligjet dhe organet e shëndosha zgjedhore janë të lidhura me ruajtjen më të gjerë të demokracisë, shtetit të së drejtës dhe të drejtave themelore.

II. KOMISIONI I VENECIAS DHE STANDARDET NDËRKOMBËTARE TË ZIDDNJ

Pas vështimit të realitetit kombëtar të përbërjes dhe procedurave të punës së KQZ-së në Kosovë, mënyra për të vlerësuar më së miri funksionalitetin dhe efikasitetin e tij është duke shikuar standardet ndërkombëtare ose praktikatat më të mira në çështjet zgjedhore, siç mbështeten nga Komisioni i Venecias dhe ZIDDNj. Këto janë dy organet kryesore ndërkombëtare që duhet të përcillen se si duhet të duket një KQZ në një demokraci liberale.

Komisioni i Venecias i Këshillit të Evropës

Këshilli i Evropës ka brenda kontekstit të tij institucional Komisionin e Venecias, i quajtur zyrtarisht Komisioni Evropian për Demokraci nëpërmjet Ligjit. Është një organ këshillues i krijuar në vitin 1990 dhe i përbërë nga ekspertë të pavarur ose akademikë të lartë në fushën e së drejtës kushtetuese. Objektivat kryesore të Komisionit të Venecias janë përmirësimi i funksionimit të institucioneve demokratike dhe mbrojtja e të drejtave të njeriut nëpërmjet forcimit të besimit në zgjedhje dhe pavarësisë dhe llogaridhënies së institucioneve shtetërore që mbështesin qeverisjen e mirë.

Më 25 tetor 2018, Komisioni i Venecias (KV) i Këshillit të Evropës publikoi një **Kod të Praktikës së Mirë në Çështjet Zgjedhore**, si pjesë e zhvillimit të parimeve të trashëgimisë zgjedhore evropiane të Komisionit të Venecias dhe Këshillit të Zgjedhjeve Demokratike. Lidhur me fokusin e kësaj Analize Politike në elementet procedurale dhe përbërjen e KQZ-së, ne fokusohemi në faqet 10, 23 dhe 24 të raportit udhëzues. Së pari dhe mbi të gjitha, është e rëndësishme të kontekstualizohet që udhëzimet theksojnë se çdo praktikë më e mirë ose parimet thelbësore të sistemeve zgjedhore evropiane nënkuptojnë përmbushjen e kushteve të caktuara, veçanërisht "respektimin e të drejtave themelore të njeriut, dhe veçanërisht lirinë e shprehjes, tubimit dhe organizimit (...) dhe gëzojnë njëfarë stabiliteti, duke e mbrojtur nga manipulimet politike partiake"¹⁵.

Raporti është i qartë në shënjimimin e disa mangësive procedurale të përsëritura në lidhje me komisionet zgjedhore midis 61 Shteteve Anëtare të KV-së: mungesa e transparencës në aktivitetet e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve, administrata zgjedhore e polarizuar politikisht, emërimet e diskutueshme të anëtarëve të Komisionit Qendror të Zgjedhjeve dhe një pozicion dominues të partisë në pushtet në administrimn e zgjedhjeve¹⁶.

Për të garantuar stabilitetin e ligjit zgjedhor, raporti presupozon ekzistencën e "një organi të paanshëm që duhet të jetë përgjegjës për zbatimin e ligjit zgjedhor"¹⁷. Më tej, siç mund të argumentohet kemi të bëjmë me rastin e historisë 15-vjeçare të Kosovës, "aty ku nuk ka traditë

¹⁵ Komisioni i Venecias, Kodi i Praktikës së Mirë në Çështjet Zgjedhore – Udhëzime dhe Raport Shpjegues, miratuar 18-19 Tetor 2018, botuar më 25 Tetor 2028, fq.23.

¹⁶ Po aty, fq. 24.

¹⁷ Po aty, fq. 10.

të gjatë të pavarësisë së autoriteteve administrative nga ata që mbajnë pushtetin politik, duhet të krijohen komisione të pavarura e të paanshme zgjedhore në të gjitha nivelet, nga niveli kombëtar në nivel të qendrave të votimit”¹⁸.

Duke parë konkretisht Komisionin Qendror të Zgjedhjeve, udhëzimet tashmë duan që “përbërja e një Komisioni Qendror të Zgjedhjeve mund të ngrëjë debat dhe të bëhet çështja kryesore politike në hartimin e një ligji zgjedhor. Pajtueshmëria me udhëzimet e mëposhtme duhet të lehtësojë paanshmërinë dhe kompetencën maksimale nga ana e komisionit”¹⁹. Si e tillë, Komisioni i Venecias beson se duhet të jetë i përhershëm në natyrë dhe të përfshijë: të paktën një anëtar të gjyqësorit (gjyqtar ose zyrtar ligjor), si dhe përfaqësues të partive tashmë në Parlament ose të paktën me një përqindje të caktuar votimi. Për më tepër, ai mund të përfshijë një përfaqësues të Ministrisë së Brendshme, përfaqësues të pakicave kombëtare. Ky përfaqësim i larmishëm do të siguronte që partitë politike të përfaqësohen në mënyrë të barabartë (ose proporcionale) në komisionet zgjedhore në mënyrë që të promovohet paanshmëria e këtij organi. Për të parandaluar presionet politike, udhëzimet sugjerojnë më tej që komisionet zgjedhore të marrin vendime me shumicë të cilësuar ose me konsensus. Për vetë anëtarët e KQZ-së, Komisioni i Venecias thekson nevojën që të gjithë anëtarët e komisioneve zgjedhore të marrin trajnim standard”²⁰.

Prandaj, Kodi i Praktikës së Mirë 2018, i KV-së të Këshillit të Evropës është i qartë për rregullat minimale dhe praktikat më të mira për të siguruar përputhjen me parimet demokratike.

Zyra e OSBE-së për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut

Në kuadër të strukturës së Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE), në vitin 1990 u themelua Zyra për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (ODIHR). ZIDDNj aktualisht përbëhet nga 57 shtete pjesëmarrëse në misionin e tij për të mbështetur qeveritë në fushën e zgjedhjeve, të drejtave të njeriut, demokracisë, sundimit të ligjit dhe mosdiskriminimit. Ky institucion është gjithashtu i njohur për kryerjen e vëzhgimit të zgjedhjeve për të vlerësuar shkallën në të cilën zgjedhjet respektojnë liritë themelore dhe karakterizohen nga barazia, universaliteti, pluralizmi politik, besimi, transparenca dhe llogaridhënia²¹.

Si i tillë, ZIDDNj ka zhvilluar një metodologji gjithëpërfshirëse të vëzhgimit të zgjedhjeve dhe është pozicionuar si një aktor kryesor global në këtë çështje. Metodologjia e njohur e monitorimit të zgjedhjeve merr parasysh mjedisin para, gjatë dhe pas zgjedhjeve.

Në vitin 2010, ZIDDNj publikoi edicionin e gjashtë dhe të fundit të **Manualit të Vëzhgimit të Zgjedhjeve**, ku gjejmë udhëzimet e saj për një komision të caktuar qendror zgjedhor. Në faqen 52, raporti rendit parimet për përbërjen e administratës zgjedhore: “Një administratë kombëtare zgjedhore, si komisioni qendror zgjedhor ose organi ekuivalent, zakonisht është përgjegjës për administrimin e zgjedhjeve në mënyrë efikase, transparente dhe të paanshme”²². Kjo do të thotë se të qenit i pavarur nga autoritetet shtetërore dhe ndikimet apo konsideratat e tjera politike është çelësi për funksionimin e mirë të demokracisë së një vendi, si dhe për të nxitur besimin e palëve të interesuara në zgjedhje.

¹⁸ Po aty, fq. 10.

¹⁹ Po aty, fq. 25.

²⁰ Po aty, fq. 25.

²¹ OSBE, “Zyra e OSBE-së për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut – Zgjedhjet”, shikuar më 7 janar 2023, online nëpërmjet <https://www.osce.org/odihr/Elections>.

²² OSBE-ZIDDNj, “Doracak për Vëzhgimin e Zgjedhjeve – Botimi i Gjashtë”, fq. 52, 2010, online nëpërmjet <https://www.osce.org/files/f/documents/5/e/68439.pdf>.

Për vetë anëtarët, përkatësitë e tyre duhet të jenë të ndryshme në mënyrë që të sigurohet përfaqësimi i interesave të ndryshme politike - "balancimi e përfaqësuesve të partive mund të shërbejë si një kontroll për keqadministrimin ose shpërdorimin e mundshëm të detyrës, veçanërisht nëse partitë përfaqësohen në të gjitha nivelet e administrata zgjedhore"²³. Kjo, nga ana tjetër, rrit besimin e publikut në aktivitetet dhe vendimet e KQZ-së. Në këtë kuptim, Manuali tregon se "Administratat zgjedhore gëzojnë besimin më të madh të publikut kur janë në gjendje të punojnë në bazë të konsensusit ose kolegjalitetit"²⁴. Megjithatë, një paralajmërim i rëndësishëm është se "nëse anëtarët e komisioneve zgjedhore emërohen nga partitë politike, atyre duhet t'u ndalohet të bëjnë fushatë dhe duhet të jenë në gjendje të veprojnë në mënyrë profesionale, të paanshme dhe të pavarur, pa frikë nga ndëshkimi ose tërheqja".²⁵ Por në temën e besimit të publikut, ZIDDNj rekomandon që mbledhjet e KQZ-së të jenë të hapura për vëzhguesit e akredituar.

III. OPINIONET NDËRKOMBËTARE LIDHUR ME KQZ-NË NË KOSOVË

Ky seksion përshkruan mandatin e secilit organ, standardet ndërkombëtare që sigurojnë dhe opinionet që ka publikuar për Kosovën, veçanërisht në lidhje me KQZ-në.

Komisioni i Venecias (Qershor 2018)

Në një letër të datës 16 prill 2018, kryeministri i atëhershëm i Kosovës, Ramush Haradinaj ka kërkuar nga Komisioni i Venecias që të përgatisë një opinion për Ligjin nr. 003/I-073 për Zgjedhjet e Përgjithshme” (Ndryshuar dhe Plotësuar me Ligjin nr. 03/I-256)” (CDL-REF (2018)²⁶. Ishte kërkesa e parë e dorëzuar ndonjëherë nga Kosova në Komisionin e Venecias për një opinion ligjor, katër vjet pasi Kosova u bë anëtare e plotë e trupit këshillues të Këshillit të Evropës në vitin 2014. **Raporti i publikuar më 25 qershor 2018** është rezultat i shumë diskutimeve dhe takimeve që u zhvilluan ndërmjet raportuesve të Komisionit të Venecias dhe përfaqësuesve të Qeverisë, si dhe akterëve të tjerë relevantë në politikën dhe opinionin publik kosovar.

Mendimi ligjor fillon me shënimin e kontekstit kombëtar dhe pikëpamjeve mbi gjendjen aktuale të zgjedhjeve. Në faqen e 5-të të dokumentit thuhet se: “Shumë bashkëbisedues shprehën pikëpamjen e tyre se kuadri ligjor që rregullon zgjedhjet dhe partitë politike duhet të reformohet në një mënyrë shumë më gjithëpërfshirëse. Ata mbështetën gjithashtu përpunimin e një Kodi Zgjedhor gjithëpërfshirës, të Ligjit për Partitë Politike dhe Ligjit për Komisionin Qendror të Zgjedhjeve – ky i fundit ka nevojë për një rregullim më të plotë që duhet të synojë forcimin e rolit dhe pavarësisë së tij”²⁷. Për më tepër, lidhur me pikat e seksionit të mëparshëm për mangësitë e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve dhe Zyrës për Regjistrim, Certifikimi dhe Kontroll Financiar të Subjekteve Politike në Kosovë, faqja 13 thekson se “bashkëbiseduesit në Prishtinë ngritën shqetësime për pavarësinë e Zyrës, pasi do të krijohet nga Komisioni Qendror i

²³ OSBE-ZIDDNj, “Doracak për Vëzhgimin e Zgjedhjeve – Botimi i Gjashtë”, fq. 52.

²⁴ Po aty, fq. 53.

²⁵ Po aty, fq. 52.

²⁶ Komisioni i Venecias, “Kosovë – Mendim për “Projektligjin për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit nr. 03/I-174 për Financimin e Subjekteve Politike dhe Ligjit Nr. 003/I-073 për Zgjedhjet e Përgjithshme”, miratuar 22-23 qershor 2018”, 25 qershor 2018, online nëpërmjet [https://www.venice.coe.int/ëebforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2018\)016-e](https://www.venice.coe.int/ëebforms/documents/?pdf=CDL-AD(2018)016-e).

²⁷ Komisioni i Venecias, “Kosovë – Mendim për “Projektligjin për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit nr. 03/I-174 për Financimin e Subjekteve Politike dhe Ligjit Nr. 003/I-073 për Zgjedhjet e Përgjithshme”.

Zgjedhjeve dhe do të jetë i lidhur ngushtë me të. Ata bënë me dije se Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, kryetari i të cilit emërohet nga Presidenti i Republikës dhe 10 anëtarët e tjerë emërohen nga partitë politike, i është nënshtruar vazhdimisht presioneve politike. Ata ishin kritikë edhe për pozitën e dobët të kryetarit të Komisionit Qendror të Zgjedhjeve”²⁸. Raporti vë në dukje se, gjerërsa kryetari i KQZ-së pritet të jetë pavarur, një individ i vetëm nuk ka mandat ose të sigurojë këtë detyrë, pasi që ai gëzon vetëm "të drejtat e votës si anëtarët e tjerë dhe përgjegjësinë për të udhëhequr seancat e KQZ-së"²⁹.

Në këtë mënyrë ka vullnet dhe dëshirë të madha për reforma në KQZ, gjë që opinioni ligjor i Komisionit të Venecias i qershorit 2018 e mbështet dhe e arsyeton. Opinioni ligjor është i qartë duke theksuar se është thelbësore që KQZ të perceptohet si organ i pavarur mbikëqyrës që funksionon pa “presion, i përkushtuar dhe i paanshëm”³⁰. Në pikën e dytë, për mungesën e pavarësisë së Zyrës, opinioni ligjor thekson se "është shumë e lavdërueshme që sipas draft nenit 11 të LQP-së, Zyra - në kundërshtim me "Zyrën e regjistrimit dhe certifikimit të partive politike". në formën e tanishme – të gëzojë pavarësinë operationale, të ketë buxhetin e vet dhe të mos jetë pjesë e Sekretariatit të KQZ-së"³¹.

Zyra e OSBE-së për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut

Misioni i OSBE-së në Kosovë është funksional që nga viti 1999, është një nga operationet më të mëdha në terren të OSBE-së. Ky mision është i angazhuar për çështjet e të drejtave të njeriut, demokratizimit dhe sigurisë publike. Lidhur me fokusin e kësaj analize të politikave, Misioni "monitoron punën e institucioneve qeveritare, komunale dhe të pavarura"³² dhe, më konkretisht, mbështet Komisionin Qendror të Zgjedhjeve të Kosovës dhe Panelin Zgjedhor për Ankesa dhe Parashpresa me "këshilla teknike dhe ekspertizë". për rishikimin e akteve nënligjore zgjedhore dhe menaxhimin e procesit zgjedhor, me qëllim që ato të përmbushin standardet ndërkombëtare dhe të ndjekin rekomandimet e misioneve ndërkombëtare të vëzhgimit të zgjedhjeve"³³.

Siç rekomandohet dhe presupozohet si nga QV ashtu edhe nga ODIHR, Misioni i OSBE-së në Kosovë u ofron anëtarëve të komisionit trajnime të specializuara në mënyrë që të ushtrojnë sa më mirë funksionet e tyre. Së fundmi në prill të vitit 2022, Misioni organizoi një seminar katërditor me Komisionin Qendror të Zgjedhjeve për rishikimin e rregullave zgjedhore bazuar në mësimet e nxjerra nga proceset e mëparshme zgjedhore³⁴.

²⁸ Po aty.

²⁹ Po aty.

³⁰ Po aty..

³¹ Po aty.

³² OSBE, “Misioni i OSBE-së në Kosovë”, aksesuar më 7 janar 2023, në internet nëpërmjet <https://www.osce.org/mission-in-kosovo>.

³³ OSBE, “Misioni i OSBE-së në Kosovë – Zgjedhjet”, aksesuar më 7 janar 2023, online nëpërmjet <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/elections>

³⁴ OSBE, “Misioni i OSBE-së mbështet integritetin e proceseve zgjedhore në Kosovë”, aksesuar më 7 janar 2023, online nëpërmjet <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/516681>.

IV. KRAHASIMET RAJONALE NË BALLKANIN PERËNDIMOR

Për të kuptuar më të mire pozitën, përbërjen, praktikat më të mira dhe mangësitë e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve të Kosovës, është e rëndësishme jo vetëm të shikohen Kodet dhe Doracakët e njohur ndërkombëtarisht, por edhe praktikat e vendeve të tjera. Dhe nuk ka vend më të mirë për të parë se sa vendet e tjera fqinje në Ballkanin Perëndimor. Për mënyrat e krahasimit të përbërjes së KQZ-së, në këtë pjesë do të paraqesim një krahasim të përgjithshëm midis përbërjeve të KQZ-së të Shqipërisë, Maqedonisë së Veriut dhe Serbisë.

Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Shqipëri

Republika e Shqipërisë krijoi Komisionin Qendror të Zgjedhjeve sipas ligjit nr. 101/2020, i cili nxori një strukturë të re të administrimit zgjedhor me formimin e tre organeve drejtuese të Komisionit Qendror të Zgjedhjeve: Komisionerit Shtetëror të Zgjedhjeve, Komisionit Rregullativ dhe Komisionit për Ankesa dhe Sanksione (KSHS). Procedura dhe mandati i këtyre organeve bazohet në legjislacionin udhëzues të pranishëm në Kodin Zgjedhor dhe aktet nënligjore, si dhe në ligjin nr. 44/2015 Kodi i Procedurave Administrative të Republikës së Shqipërisë³⁵.

Komisioneri ka rol drejtues dhe mbikëqyrës mbi administratën zgjedhore, subjektet zgjedhore, organet shtetërore dhe mediat lidhur me zgjedhjet dhe referendumet. Ai do të gëzojë një mandat 7-vjeçar të rinovueshëm (ndërsa deputeti vetëm 4 vjet) dhe, siç pritej, roli i tij pritet të jetë i bazuar në drejtësi dhe paanshmëri³⁶. Komisioni Rregullativ ka të bëjë me vendosjen e rregullave zgjedhore dhe të gjithë anëtarët e tij do të kenë mandat 5-vjeçar³⁷. Drejtuesit aktualë u përcaktuan në 9 tetor 2020, me Z. Ilirjan Celibashi të zgjedhur Komisioner Shtetëror i Zgjedhjeve me vendimin e Kuvendit të Shqipërisë nr. 56/2020, dhe znj. Ilirjana Nano u zgjodh Kryetare e Komisionit Rregullator me vendimin e Kuvendit të Shqipërisë nr. 58/2020. Ky i fundit ka përcaktuar edhe 4 anëtarët e tjerë të organit të Komisionit Rregullator. Ndërsa Celibashi ka marrë 106 vota pro, nënkryetari dhe zëvendëskomisioneri aktual i Zgjedhjeve Shtetërore kanë marrë 105 vota pro – vetëm një votë diferencë³⁸.

Megjithatë, përbërja e KQZ-së në Shqipëri nuk konsiderohet të jetë model i mirë, sepse synohet disi t'i shërbejë shumicës parlamentare në kohën kur KQZ zgjidhet. Kjo vërehet në procedurën e votimit për Komisioner Shtetëror Zgjedhor dhe Zëvendës Komisioner Shtetëror të Zgjedhjeve nga deputetët. Sipas nenit 17 pika 1 të Kodit Zgjedhor të Shqipërisë, “Komisioneri, anëtarët e Rregullatorit dhe anëtarët e KSHC-së zgjidhen nga Kuvendi i Republikës së Shqipërisë me jo më pak se tre të pestat e votave të të gjithëve. deputetë. (...) Për shqyrtimin dhe përzgjedhjen e kandidaturave, Kuvendi themelon një komision parlamentar ad hoc me përfaqësim proporcional nga secili grup parlamentar. Komisioni i dorëzon Kuvendit listën e kandidatëve, me emrat e deri në 20 kandidatëve të përzgjedhur në listën e ngushtë me pikët më të larta.”³⁹

³⁵ Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, “Pergjegjesite”, qasur më 7 Janar 2023, i qasshëm në: <https://kqz.gov.al/perjegjesite/?lang=en>.

³⁶ Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, “Komisioneri”, qasur më 7 Janar 2023, i qasshëm në: <https://kqz.gov.al/komisioneri/?lang=en>.

³⁷ Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, “The Regulator”, accessed 7 Janar 2023, i qasshëm në: <https://kqz.gov.al/rregullatori/?lang=en>.

³⁸ SOT, “Celibashi zbardh emrat: Konstituohet KQZ e re!”, 12 tetor 2020, i qasshëm në: <https://www.sot.neës/politike/eshtje-e-nxehte-nga-politika-celibashi-zbardh-emrat-konstituohet-kqz-ja>.

³⁹ Kodi Zgjedhor i Republikës së Shqipërisë, Tiranë, 2021, neni 17,i qasshëm në: <https://kqz.gov.al/ep-content/uploads/2021/04/Electoral-Code-of-Albania-english-2.pdf>

Duke parë tani se çfarë kanë vlerësuar KV dhe ODIHR në Shqipëri, opinioni më i fundit i përbashkët i këtyre dy organeve këshillimore për Shqipërinë ishte më 11 dhjetor 2020. Ishte rezultat i shumë videokonferencave të mbajtura në nëntor 2020 me Presidentin e Republikës. Kryeministrin, përfaqësues të grupeve parlamentare të Kuvendit Kombëtar, partitë jashtëparlamentare, Ministrin e Drejtësisë, Komisionin Qendror të Zgjedhjeve, Avokatin e Popullit dhe OJQ-të në Tiranë. Synimi ishte që të kishte një opinion të informuar për ndryshimet zgjedhore me qëllim të një kuadri ligjor më të shëndoshë për zgjedhje demokratike⁴⁰. Çështja kryesore që vihet re është se “procedura për miratimin e ndryshimeve në Kushtetutë si dhe të ligjit nr. 118 ishte jashtëzakonisht e nxituar”⁴¹. Mënyra për t’a përmirësuar është sigurimi i konsultimeve më të gjera ndërmjet të gjithë aktorëve përkatës kombëtarë dhe lokalë përpara se të vazhdohet me ndryshime të rëndësishme. Në përputhje me këtë, shqetësimet e ngritura nga Komisioni Qendror i Zgjedhjeve duhet të qetësohen – për shembull, raporti përmend se “gjatë takimeve të zhvilluara me palët e interesuara shqiptare, anëtarët e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve të sapokrijuar dhe përfaqësues të OJQ-ve argumentuan se Zbatimi i ndryshimeve në shqyrtim ngriti disa vështirësi përsa i përket sigurisë juridike”⁴². Raporti i vitit 2020 përfundon me kujtimin se “Komisioni i Venecias dhe ODIHR janë në dispozicion të autoriteteve shqiptare, dhe në veçanti Komisionit Qendror të Zgjedhjeve, për të ofruar çdo ndihmë të nevojshme për të lehtësuar zbatimin e ligjit”⁴³.

Komisioni Republikan i Zgjedhjeve në Serbi

Në Republikën e Serbisë, KQZ quhet Komisioni Republikan Zgjedhor (RIK). Sistemi zgjedhor aktualisht në vend është i përfaqësimit proporcional (lista të mbyllura). Zgjedhjet parlamentare zhvillohen çdo 4 vjet dhe organizohen nga Komisioni Republikan i Zgjedhjeve⁴⁴. Megjithatë, anëtarët e komisioneve zgjedhore të niveleve të tjera emërohen për çdo zgjedhje⁴⁵.

Sipas nenit 17 të Ligjit për zgjedhjen e deputetëve, Komisioni Republikan Zgjedhor është organ i përhershëm i përbërë nga: kryesuesi, 16 anëtarë, Përfaqësuesi i Entit të Statistikave të Republikës së Serbisë dhe sekretari⁴⁶. Dy rolet e fundit janë pjesëmarrja në punën e Komisionit, por pa të drejtën e vendimmarrjes. Kryetari dhe 16 anëtarë emërohen nga Kuvendi Kombëtar për një mandat 4 vjeçar, i cili është edhe periudha e caktuar ndërmjet zgjedhjeve parlamentare – “Përbërjes së përhershme të Komisionit Republikan të Zgjedhjeve i pushon mandati kur legjislatura e re e Asambleja Kombëtare cakton përbërjen e re të përhershme të Komisionit Republikan të Zgjedhjeve”⁴⁷.

Të gjithë anëtarëve të emëruar duhet t’i propozohen grupet parlamentare, në përpjesëtim me përfaqësimin e tyre në numrin e përgjithshëm të deputetëve që i përkasin grupeve parlamentare.

⁴⁰ Komisioni i Venecias dhe OSBE/ODIHR, Shqipëri - Opinion i Përbashkët për Amendamentet e Kushtetutës së 30 korrikut 2020 dhe Kodit Zgjedhor të 5 Tetorit 2020, fq.2, i qasshëm në: <https://www.osce.org/files/f/documents/7/2/473655.pdf> .

⁴¹ Komisioni i Venecias dhe OSBE/ODIHR, Shqipëri- Opinion i Përbashkët për Amendamentet e Kushtetutës së 30 korrikut 2020 dhe Kodit Zgjedhor të 5 Tetorit 2020, fq.3.

⁴² Po aty, fq.7.

⁴³ Po aty, fq.7.

⁴⁴ Republika e Serbisë, “Komisioni Republikan Zgjedhor – Zgjedhjet Parlamentare”, qasur më 10 janar 2023, i qasshëm në: <https://www.rik.parlament.gov.rs/tekst/en/269/parliamentary-elections.php> .

⁴⁵ Kuvendi Kombëtar i Republikës së Serbisë, “Zgjedhjet dhe Sistemi Zgjedhor”, qasur më 10 janar 2023, i qasshëm në: <http://www.parlament.gov.rs/national-assembly/role-and-mode-of-operation/elections-and-electoral-system.502.html> .

⁴⁶ Republika e Serbisë, LIGJI PËR ZGJEDHJEN E deputetëve të Kuvendit, pa datë, aksesuar më 10 janar 2023.

⁴⁷ Po aty.

Gjithashtu, neni 17 i të njëjtit ligj parashikon gjithashtu se: asnjë grup parlamentar nuk mund të propozojë më shumë se gjysmën e anëtarëve të Komisionit Republikan të Zgjedhjeve në përbërjen e përhershme. Grupi parlamentar që ka më shumë se gjysmën e numrit të përgjithshëm të deputetëve propozon kryetarin, nënkryetarin, shtatë anëtarë dhe shtatë zëvendës anëtarë të Komisionit Republikan të Zgjedhjeve në përbërje të përhershme, ndërsa anëtarët dhe zëvendës anëtarët e mbetur të Komisionit Republikan të Zgjedhjeve. në përbërjen e përhershme propozohen nga grupet e tjera parlamentare në përpjesëtim me përfaqësimin e tyre total”⁴⁸.

Kjo do të thotë se RIK në Serbi sigurisht që favorizon shumicën dhe grupet e tjera të mëdha parlamentare dhe, ndoshta edhe më shqetësuese, nuk ka garanci specifike për grupet e pakicave etnike, ndryshe nga rasti i Kosovës. Për ekspertizën e anëtarëve të RIK-ut, ndërsa “Kryetari, anëtarët e Komisionit Republikan të Zgjedhjeve dhe zëvendësit/zëvendësuesit e tyre duhet të jenë bachelor në drejtësi”, ligji nuk e parashihet nevojën që ata të kenë ndonjë trajnim të mëtutjeshëm të specializuar⁴⁹. Gjithashtu, çdo anëtar duhet të ketë një zëvendës, me të drejta dhe përgjegjësi të barabarta.

Përmirësime zgjedhore janë kërkuar edhe në Serbi, si nga akterët kombëtarë dhe ndërkombëtarë. Në vitin 2021, anëtarët e qeverisë hynë në diskutime me anëtarët e Parlamentit Evropian në lidhje me një draft dokument për përmirësimin e kushteve zgjedhore, duke përfshirë ndryshimet në përbërjen e Komisionit Republikan Zgjedhor. Dokumenti përfundimtar, i miratuar në, thotë se aktet nënligjore të Komisionit të Zgjedhjeve të Republikës duhet të theksojnë se secili prej anëtarëve të tij "ka të drejtë të inspektojë të gjithë materialin zgjedhor, të numërojë materialin zgjedhor nga çdo qendër votimi dhe të kontrollojë nëse është votuar nga një zgjedhësi që paraqet adresën dhe numrin unik të identifikimit të shtetasit"⁵⁰. Ai gjithashtu rriti garancitë e përfaqësimit dhe gjithëpërfshirjes në përbërjen e RIK-ut, përkatësisht “vendet për opozitën në RIK dhe komisionet e tjera zgjedhore dhe komisionet komunale zgjedhore”⁵¹.

Përbërja dhe kuadri ligjor mënjane, mangësia më e rëndësishme e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve, ose në rastin e Komisionit Republikan Zgjedhor në Serbi, **është se organi nuk po operon pavarësisht dhe paanësisht**. Përkundrazi, siç është rasti me organet e tjera shtetërore, kjo intuitë, e cila në parim duhet të jetë e lirë dhe e drejtë dhe të ketë rol mbikëqyrës mbi administratën zgjedhore, është nën kontrollin e Vuçiqit dhe partisë së tij politike kryesore kombëtare. Frikësimi i votuesve u shënua gjatë ditës së fundit të zgjedhjeve të përgjithshme, më 3 prill 2022, dhe disa parregullsi të shënuara nga vëzhguesit e OSBE-së të pranishëm në nivelin e Novi Sadit⁵². Në fakt, dy parti opozitare organizuan një protestë përpara selisë së Komisionit të Zgjedhjeve të Republikës të nesërmen, më 4 prill 2022, ku morën pjesë qindra protestues. Votuesit e frustruar pohuan se kishte ndodhur një ‘vjedhje zgjedhore’ dhe kërkuar që RIK-u të

⁴⁸ Po aty.

⁴⁹ Republika e Serbisë, “Komisioni Republikan Zgjedhor – Struktura Organizative”, qasur më 10 janar 2023, në internet nëpërmjet: <https://www.rik.parlament.gov.rs/tekst/en/24/organisational-structure.php>.

⁵⁰ NOVA, “Detalji sporazuma Vučića i opozicije iz Skupštine [Detajet e marrëveshjes ndërmjet Vuçiqit dhe opozitës nga Kuvendi]”, 29 tetor 2021, online nëpërmjet <https://nova.rs/vesti/politika/ekskluzivno-detajli-sporazuma-vucica-i-opozicije-iz-skupstine/>.

⁵¹ DANAS, “Sporazum sa vlašću: Dveri i DJB potpisali, ali nisu sasvim zadovoljni” [Detajet e marrëveshjes mes Vuçiqit dhe opozitës nga Kuvendi], 29 tetor 2021, online nëpërmjet <https://www.danas.rs/vesti/politika/sporazum-sa-vlascu-dveri-i-djb-potpisali-ali-nisu-sasvim-zadovoljni/>.

⁵² DANAS, “Posmatrači OSE tvrde da su primetili niz nepravilnosti u Novom Sadu” [vëzhguesit e OSE pretendojnë se kanë vërejtur një sërë parregullsish në Novi Sad], 29 tetor 2021, online nëpërmjet <https://www.danas.rs/vesti/politika/izbori22/posmatraci-ose-tvrde-da-su-primetili-niz-nepravilnosti-u-novom-sadu/>.

numërojë publikisht të gjitha fletëvotimet e vlefshme, si dhe të gjithë aktorët e tjerë të opozitës të rriten dhe t'u bashkohen thirrjeve në protestë⁵³.

KONKLUKIME DHE REKOMANDIME

Pas ekzaminimit dhe analizës krahasuese me standardet ndërkombëtare dhe rastet e tjera në rajon të parashtruara në seksionet e mëparshme të Analizës së Politikave, ky seksion përfundimtar dhe përmbyllës ofron disa rekomandime se çfarë dhe si mund të përmirësohet në aspektin e përbërjes së Komisionit të Zgjedhjeve Qendrore në Kosovë.

Për të siguruar një demokraci solide, ligji zgjedhor duhet të jetë i qëndrueshëm dhe administrimi zgjedhor duhet të jetë i drejtë, i paanshëm dhe i pavarur nga presioni politik. Kjo jo vetëm që do të sigurojë një demokraci solide liberale, por gjithashtu do të rrisë besimin e publikut të përgjithshëm në zgjedhje, menaxhimin dhe rezultatet e tyre. Kjo analizë e politikave është thelluar në Komisionin Qendror të Zgjedhjeve (KQZ) në përbërjen e Kosovës. Duke lënë mënjanë mandatin, rregullat e funksionimit dhe vëzhgimit të zgjedhjeve, rekomandimet për përmirësimin e procedurave janë si më poshtë:

- Mbrojtja procedurale është thelbësore si dhe **prioritizimi i faktit që anëtarët e KQZ-së duhet të jenë të lirë nga presioni politik**, frikësimi apo manipulimi. Kodin i Praktikës së Mirë në Çështjet Zgjedhore të Komisionit të Venecias, thekson se "vetëm transparenca, paanshmëria dhe pavarësia nga manipulimet e motivuara politikisht do të sigurojnë administrimin e duhur të procesit zgjedhor, nga periudha parazgjedhore deri në fund të përpunimit të rezultateve" ⁵⁴. Kjo nënkupton kujdes të duhur gjatë emërimit të kandidatëve;
- Për përbërjen dhe përzgjedhjen e anëtarëve të KQZ-së, duhet të parashihen dhe organizohen **trajtime të specializuara** për anëtarët e ardhshëm, si dhe një kurs rifreskimi që ofrohet në raste të rimandatimit. Kjo është në përputhje me pritshmëritë e Komisionit të Venecias dhe të ODIH-së, veçanërisht siç tregohet në pikën III.3.1. (g) dhe faqen 54, respektivisht, të udhëzimeve thelbësore të secilës organizatë. Trajnimi i specializuar duhet të përbëhet nga këshilla teknike dhe ekspertizë në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe mësimet e nxjerra nga misionet e mëparshme të vëzhgimit të zgjedhjeve ose zgjedhjet e përgjithshme në nivel kombëtar dhe/ose vendor. Gjithashtu, nëse një reformë zgjedhore do të bëhet gjatë një mandati, anëtarëve të KQZ-së duhet t'u ofrohet një trajnim i ri nga ekspertë të fushës për të siguruar ndërgjegjësimin e tyre në lidhje me rregullat dhe proceset zgjedhore.
- **Rritja e rolit të zyrës mbështetëse të Sekretariatit të KQZ-së**, Zyrës për Regjistrimin, Certifikimin dhe Kontrollin Financiar të Subjekteve Politike. Është esenciale që zyra administrative e lidhur me KQZ-në të ketë një histori dhe reputacion të pacenuar kur bëhet fjalë për pavarësinë, paanshmërinë dhe drejtësinë. Vëmendje shumë më e madhe, kujdesi i duhur dhe shqyrtimi duhet t'u kushtohet anëtarëve të emëruar të zyrës, si dhe auditimi i kujdesshëm i aktiviteteve të tyre, sipas nevojës. Kjo është veçanërisht e

⁵³ N1 SRB, "Protesta e Održan është pred RIK-a, Čuta traži javno prebrojavanje svih glasova" [Protesta u mbajt para KQZ-së, Čuta kërkon një numërim publik të të gjitha votave], 29 tetor 2021, online nëpërmjet <https://n1info.rs/izbori-2022/protest-ispred-rik-a-cuta-kaze-da-ce-traziti-javno-prebrojavanje-svih-glasova/>.

⁵⁴ Komisioni i Venecias, Kodi i Praktikës së Mirë në Çështjet Zgjedhore – Udhëzime dhe Raport shpjegues, miratuar 18-19 tetor 2018, botuar më 25 tetor 2028, fq.23.

rëndësishme pasi që përbërja dhe mandati i tyre në mbështetje të KQZ-së është cilësuar si i munguar nga aktorët e shoqërisë civile kosovare;

- **Të ndërmerren hapa drejt një roli më të madh mbikëqyrës** nga aktorë të ndryshëm relevantë të përfshirë në zgjedhje, përkatësisht shoqëria civile. Akterët e shoqërisë civile kanë bërë thirrje për një kohë të gjatë për një reformë zgjedhore dhe janë përfshirë në diskutimet e vlerësimit të mbajtura me Misionin e BE-së për ndjekjen e zgjedhjeve në fund të vitit 2022, duke marrë parasysh këndvështrimin e tyre të dobishëm dhe anën monitoruese. Kjo është gjithashtu në përputhje me Manualin e ODIHR-it për Vëzhgimin e Zgjedhjeve, i cili thekson se KQZ-të më efektive dhe më të qëndrueshme janë ato që gëzojnë besim të gjerë midis palëve të interesuara në zgjedhje, ndër të cilat shoqëria civile është një faktor i rëndësishëm në mobilizimin e elektoratit, sigurimin e votuesve dhe kontaktin me diversitetin. audiencia të ndryshme. Mungesa e besimit të publikut në organ mund të çojë në dukuri të tilla si ajo e përmendur më lart pas zgjedhjeve të fundit të përgjithshme serbe të prillit 2022, ku votuesit nga opozita u dyndën në ndërtesën e Komisionit Zgjedhor të Republikës Serbe.

- Së fundi, një garanci për **përfaqësimin gjinor** duhet t'i shtohet edhe përbërjes së përhershme të KQZ-së në Kosovë, në mënyrë që të përmbushen ambiciet e integritimit gjinor, pas të cilave qëndrojnë parimet kushtetuese të vendit.

Në përgjithësi, rekomandimet e dhëna të bazuara në analizën krahasuese të paraqitura kërkojnë objektivat afatgjata të përmirësimit të kornizës zgjedhore kosovare dhe mjedisit në të cilin zhvillohen zgjedhjet, që nga ana tjetër përforcon pavarësinë dhe llogaridhënien e organeve publike dhe qeverisjen e mirë në përgjithësi.

Analizë Politikash

Analiza e politikave në përgjithësi është një dokument këshillimi për politikën publike i cili synon veçanërisht të ndikojë në mjetet kryesore përmes të cilave merren vendimet e politikave si në nivelin lokal ashtu edhe në atë qendror të qeverisjes. Qëllimi i Analizës së Politikave është të trajtojë, më në thellësi, një problem të veçantë, të shqyrtojë argumentet që lidhen me një politikë në fjalë dhe të analizojë zbatimin e asaj politike. Nëpërmjet Analizës së Politikave, Grupi për Studime Juridike dhe Politike kërkon të nxisë debat më të gjerë dhe gjithëpërfshirës mbi çështjen e dhënë nëpërmjet prezantimit të zgjidhjeve dhe rekomandimeve të argumentuara që kanë të bëjnë me politikën për palët kryesore të interesit.

**GROUP FOR LEGAL
AND POLITICAL
STUDIES**

legalpoliticalstudies.org